

Frynsegoder – mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen?*

Mads Ivar Kirkeberg
og Jon Epland

Frynsegoder har blitt en stadig mer populær avlønningsform blant norske arbeidstakere på 1990-tallet, men på tross av økt popularitet så tilsvarende frynsegoder likevel bare om lag én prosent av de totale lønnssummer som utbetales. Disse ytelsene er skjevt fordelt med hensyn på kjennemerker som kjønn, utdanning, inntekt og arbeidssektor, men har en beskjeden innvirkning på selve inntektsfordelingen. Dette gjelder både fordelingen av yrkesinntekter, og i enda større grad fordelingen av husholdningsinntekter.

Innledning

Inntekt fra lønnet arbeid er den klart viktigste inntektskilden til husholdningene i de fleste land. Med lønnsinntekt tenkes det først og fremst på kontantlønn, men ifølge internasjonale rekommandasjoner fra for eksempel ILO (1998) og Eurostat (1998), bør også ulike typer av naturalytelser inkluderes i lønnsbegrepet. Dette har blitt gjort ut i fra den antakelsen om at det å gi kompensasjon i form av naturalytelser, populært kalt frynsegoder, har blitt mer omfattende de siste årene (se for eksempel OECD, 1998).

Det er imidlertid relativt få land som samler inn opplysninger om frynsegoder i sine innteksundersøkelser. En undersøkelse foretatt blant 21 medlemsland i Canberra-gruppen¹ viste for eksempel at bare om lag halvparten av landene samlet inn opplysninger om frynsegoder (Weinberg, 2000). En tilsvarende undersøkelse blant medlemslandene i EU viste også store variasjoner når det gjaldt dekningen av denne typen inntekter (De Wreede, 1999).

I Norge ble mange av de viktigste frynsegodene skattepliktige i løpet av 1980- og 1990-årene. Siden vi i Norge utarbeider inntektsstatistikken ved hjelp av opplysninger fra ulike administrative registre, er vi også bedre i stand til å identifisere og kvantifisere slike inntekter ved hjelp av ulike koder. Et av formålene med artikkelen er å se på hvilken betydning frynsegoder

har på den generelle inntektsfordelingen. Har det noen betydning for inntektsulikheten om frynsegoder henholdsvis inngår eller ikke inngår i inntektsbegrepet? Dette vil i såfall ha betydning ved internasjonale undersøkelser om ulikhet, der norske inntektsdata blir sammenlignet med data fra land der tilsvarende opplysninger om naturalytelser ikke inngår i inntektsbegrepet. Vi skal i tillegg også se på fordelingen av ulike typer av frynsegoder. Er det for eksempel slik at noen typer frynsegoder er mer ulikt fordelt enn andre? Ved hjelp av registerdata skal vi også presentere utviklingen i noen av de viktigste frynsegoderne på 1990-tallet.

Hvorfor gir arbeidsgiverne frynsegoder?

Frynsegoder er en oversettelse av det engelske ordet "fringe benefits". En annen betegnelse er naturalytelser. Som så mye annet oppstod også frynsegoder i USA under eller like etter 2. verdenskrig. Bedriftene ble da oppmuntret til å gi slike goder for å kompensere manglende lønnsøkning (Kirkeberg 1994).

Frynsegoder blir ofte inndelt i individuelle og kollektive goder. Med kollektive frynsegoder menes frynsegoder som omfatter alle ansatte ved en bedrift. Dette er frynsegoder som er av en slik art at det er vanskelig å utelukke noen av de ansatte fra dem. Ulykkesforsikring er eksempel på et slikt frynsegode. Individuelle frynsegoder derimot blir gitt til enkelte ansatte (eventuelt grupper av ansatte). Eksempel på et slikt frynsegode er fri bil.

I følge Granqvist (1997) er det flere årsaker til at arbeidsgivere benytter frynsegoder ved avlønning av ansatte. For det første kan det gi skattefordeler både for den ansatte og arbeidsgiveren. Noen frynsegoder er fortsatt skattefrie for den ansatte, eksempelvis

Mads Ivar Kirkeberg er rådgiver ved Seksjon for innteks- og lønnsstatistikk. (mads.ivar.kirkeberg@ssb.no)

Jon Epland er rådgiver ved Seksjon for innteks- og lønnsstatistikk. (jon.epland@ssb.no)

* Artikkelen er en bearbejdet versjon av Kirkeberg og Epland (2000).

¹ Canberra-gruppen er en ekspertgruppe som har som formål å utarbeide retningslinjer for utarbeiding av innteksstatistikk for husholdningene. Av de landene som deltok i denne undersøkelsen kom åtte fra Latin Amerika, syv fra Europa, to fra Asia. I tillegg var også USA, Canada, Australia og New Zealand med.

velferdstiltak som bedriftskantine, billetter til sports- og kulturarrangement, bedriftshelsetjeneste etc. Fordelen for arbeidsgiveren er at han slipper å betale arbeidsgiveravgift for slike ytelser. For det andre ønsker arbeidstakeren enkelte frynsegoder fordi de gir status. Det beste eksempelet her er vel kanskje fri bil. For noen arbeidsgivere kan det videre være gunstig å tilby deler av avlønningen i form av varer og tjenester som bedriften produserer, istedet for kontantlønn. På grunn av stordriftsfordelene vil kostnadene da bli små for bedriften. Rimelige lån til bankansatte eller gratis reiser til ansatte i jernbane- eller flyselskap er eksempler på slike ordninger. En annen viktig årsak til å gi frynsegoder i et stramt arbeidsmarked er muligheten for å kunne holde på visse typer arbeidskraft. Utdeling av aksjeopsjoner i IT-bransjen er et godt eksempel på dette.

Datagrunnlaget

Datagrunnlaget er opplysninger fra Lønns- og trekkoppgaveregisteret (LTO) og Innteks- og formuesundersøkelsen for husholdninger (IF). LTO er et register som dekker alle ytelser gitt fra arbeidsgiver og trygdekontor til arbeidstaker og trygdemottaker. De ulike inntektene kan i dette registeret identifiseres ved hjelp av forskjellige koder. Dette gjelder for eksempel ulike typer naturalytelser. Vi har sammenlignbare data fra LTO for perioden 1991-1998.

LTO kan gi detaljerte opplysninger om ulike typer lønnsinntekter, men når formålet er å studere betydningen på inntektsfordelingen må en i tillegg ha opplysninger om andre inntekter som husholdningene mottar, for eksempel kapitalinntekter og skattefrie stønader. Vi har derfor koblet på opplysninger om ulike frynsegoder fra LTO til Innteks- og formuesundersøkelsen for husholdninger (IF). IF er en representativ utvalgsundersøkelse som i 1998 omfattet om lag 15 000 husholdninger. Undersøkelsen dekker de fleste kontante inntektene som husholdningen mottar, men kan ikke spesifisere de ulike komponentene som inngår i lønnsbegrepet, for eksempel frynsegoder.

Begrensninger i datagrunnlaget

Problemer med verdifastsettelse

Frynsegoder er, for å sitere Harrison m.fl. (2000), en type ytelse "given to employees as part of an employment package but which cannot be translated into money that is freely available for any purpose of the employee's choice". Men selv om frynsegodene ikke uten videre kan omsettes til kontante inntekter, så har de likevel en verdi for mottakeren i kroner og øre. Det er likevel vanskelig å anslå markedsverdi på naturalytelser. Våre data er basert på den verdi som skattemyndighetene har fastsatt på de ulike ytelsene. Det er god grunn til å anta at denne verdien ofte ligger under det som er den faktiske verdien for disse ytelsene. Dette gjelder for eksempel verdien av fri telefon der bare utgifter som overstiger beløpet som tilsvarende

faste avgiften pluss 100 tellerskritt i måneden er skattepliktig. For personer som mottar flere aviser gratis er det som hovedregel bare det første abonnementet som er skattepliktig. Også når det gjelder verdifastsettelsen av for eksempel fri bil, ligger den skattemessige verdien trolig lavere enn det som er den økonomiske verdien.

I denne artikkelen er det imidlertid ikke gjort noen forsøk på å oppjustere verdien av disse ytelsene til å komme nærmere markedsverdier.

Frynsegoder som ikke inngår i datagrunnlaget

De fleste frynsegoder er i dag skattepliktig inntekt. Det er imidlertid noen ytelser som ennå ikke er skattepliktige, og som dermed ikke inngår i datagrunnlaget. En slik ytelse som bør nevnes er bonuspoeng opptjent ved flyreiser. I prinsippet er også denne ytelsen skattepliktig, men siden det ikke foreligger innberetningsplikt fra flyselskapene vil det her være en høy grad av underrapportering til ligningsmyndighetene. Det kan selvsagt også diskuteres hvorvidt denne ytelsen er å betrakte som et frynsegode, siden det altså er flyselskapene som gir denne ytelsen og ikke arbeidsgiveren. Imidlertid så er det i de fleste tilfeller arbeidsgiver som bekoster disse reiseutgiftene, og verdien på ytelsene er trolig betydelig for de arbeidstakerne som ofte er på tjenestereiser.

Andre mer rendyrkede frynsegoder som også mangler i datagrunnlaget, men der vi antar at verdien er av mer beskjeden art, er for eksempel gratis billetter levert av arbeidsgiver (sportsarrangement, teater, opera etc.), tilgang til bedriftshytter, subsidierte bedriftskantiner, røykeavvenningskurs, bedriftshelsetjeneste, bedriftsmedlemsskap i helsestudio og betalt garasje og parkeringshus.

Utviklingen i frynsegoder på 1990-tallet

Har frynsegoder blitt mer utbredt blant norske arbeidstakere i løpet av 1990-årene? Ved hjelp av Lønns- og trekkoppgaveregisteret (LTO) har vi studert utbredelsen av åtte ulike individuelle frynsegoder i perioden 1991-1998 (se tabellene 1 og 2). I 1991 hadde disse frynsegodene en skattemessig verdi på 3 656 millioner kroner. Selv om dette er et betydelig beløp i seg selv utgjorde det likevel bare straks under 1 prosent av totale lønnsutbetalinger samme år. Som vi ser i tabell 2 var denne andelen for de samme åtte frynsegodene ("andre frynsegoder" holdt utenfor) bare helt marginalt høyere i 1998 (1,02 prosent).

Fra og med inntektsåret 1996 er det mulig å skille ut en rekke naturalytelser fra kontantlønnen i LTO, men det er dessverre ikke mulig å spesifisere disse siden de blir innrapportert på en felles kode. Disse frynsegodene omfatter blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personal-

Tabell 1. Antallet personer med ulike frynsegoder. Andel av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991		1993		1996		1998	
	Antall personer	Prosent	Antall personer	Prosent	Antall personer	Prosent	Antall personer	Prosent
Fri bil	59 000	3,1	55 000	2,9	55 500	2,8	60 000	3,0
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	95 500	5,1	67 500	3,6	51 500	2,6	52 000	2,6
Fri telefon/støtte til telefon	151 000	8,1	224 000	11,9	280 500	14,2	323 000	15,9
Fri(e) avis(er)	33 000	1,8	50 000	2,6	59 500	3,0	67 000	3,3
Fritt arbeidstøy/støtte til arbeidstøy	205 500	11,0	218 500	11,6	247 000	12,5	252 000	12,4
Ulykkesforsikring og yrkesskadeforsikring (merpremie)	633 000	33,8	716 500	37,9	865 500	43,8	977 000	48,2
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	3 000	0,2	2 500	0,1	6 500	0,3	8 000	0,4
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	11 000	0,6	9 500	0,5	7 500	0,4	6 500	0,3
Andre frynsegoder ¹	-	-	-	-	1 140 000	57,6	1 287 000	63,5
Personer 17 år og eldre med yrkesinntekt ²	1 875 000		1 890 000		1 978 000		2 026 000	

Tabell 2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Andel av total lønn. Millioner 1998-kroner. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991		1993		1996		1998	
	Sum	Prosent	Sum	Prosent	Sum	Prosent	Sum	Prosent
I alt	3 656	0,97	4 144	1,09	5 805	1,35	6 618	1,36
Fri bil	1 942	0,52	2 723	0,71	2 848	0,66	3 057	0,63
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	644	0,17	177	0,05	118	0,03	89	0,02
Fri telefon/støtte til telefon	313	0,08	437	0,11	511	0,12	615	0,13
Fri(e) avis(er)	53	0,01	79	0,02	98	0,02	112	0,02
Fritt arbeidstøy/støtte til arbeidstøy	227	0,06	219	0,06	226	0,05	214	0,04
Ulykkesforsikring og yrkesskadeforsikring (merpremie)	238	0,06	299	0,08	342	0,08	463	0,10
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	80	0,02	65	0,02	230	0,05	283	0,06
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	158	0,04	145	0,04	121	0,03	112	0,02
Andre frynsegoder ¹	-	-	-	-	1 313	0,31	1 673	0,34
Sum lønn ²	376 508		381 123		430 272		486 143	

1 Fra og med inntektsåret 1996 ble en rekke naturalytelse skilt ut fra kontantlønn, blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, medlemsskap i helsestudio, betalt garasje-plass for arbeidstakers privatbil, gratis medlemsskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc.

2 Kilde : Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelse 1991 og selvangivelsesstatistikken 1993, 1996 og 1998.

Kilde : SSBs lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaverregisteret.

rabatter, privat medlemsskap i helsestudio, gratis medlemsskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc. I denne artikkelen er disse referert til som "andre frynsegoder". Hvis disse frynsegodene inkluderes med de øvrige åtte som kan spesifiseres, øker andelen i forhold til totale lønnsutbetalinger til 1,36 prosent i 1998. Med andre ord, fra et makroperspektiv utgjør de mest vanlige frynsegodene en relativt liten og stabil andel av total lønn i Norge. Hvis vi derimot tar en kikk på de enkelte frynsegodene, blir bildet litt mer nyansert.

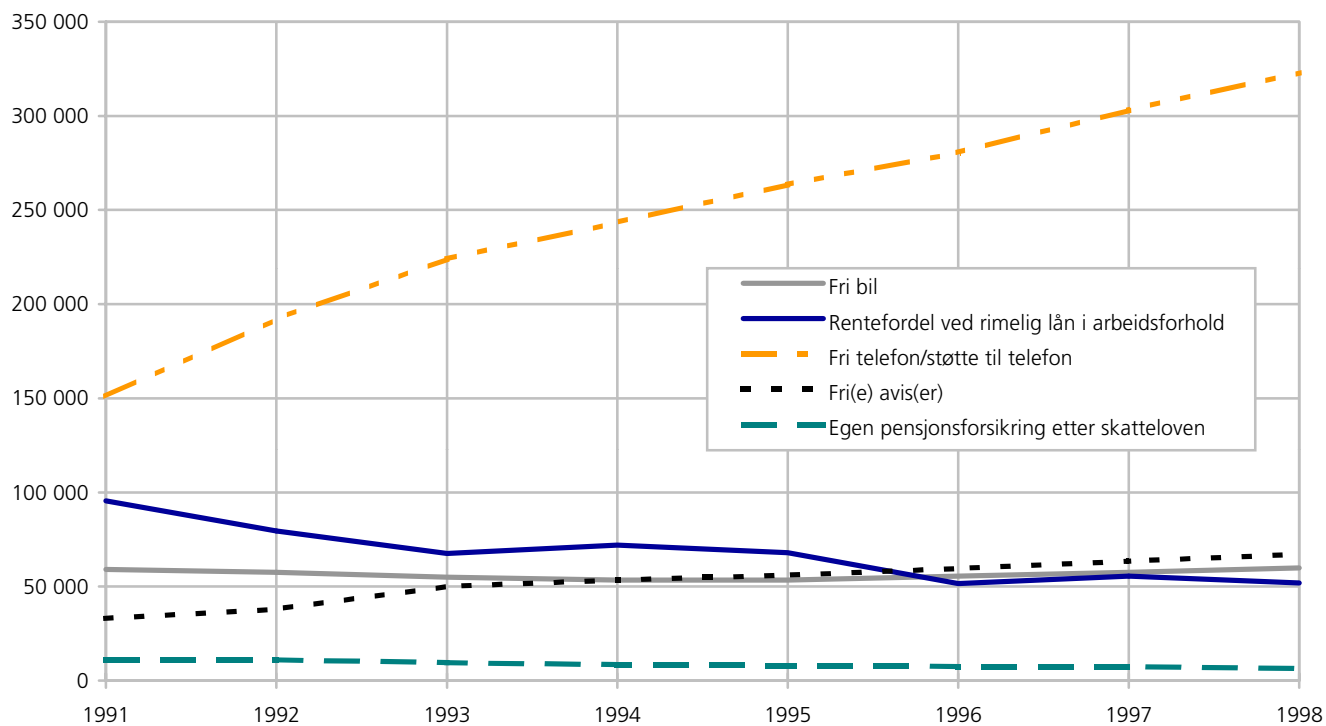
Fri telefon og fri avis mer og mer vanlig ...

Som vi kan se i figur 1 har noen individuelle frynsegoder blitt mer populære i 1990-årene mens andre igjen har minsket i utbredelse. Fri telefon/støtte til

telefon er det individuelle frynsegodet som har hatt den største veksten i utbredelse i perioden 1991-1998. I 1991 hadde 151 000 arbeidstakere dette godet. I 1996 hadde antallet vokst til 280 500 personer og i 1998 til 323 000, eller 15,9 prosent av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. Det er to åpenbare årsaker til denne utviklingen; den enorme veksten i bruk av mobiltelefon og Internett.

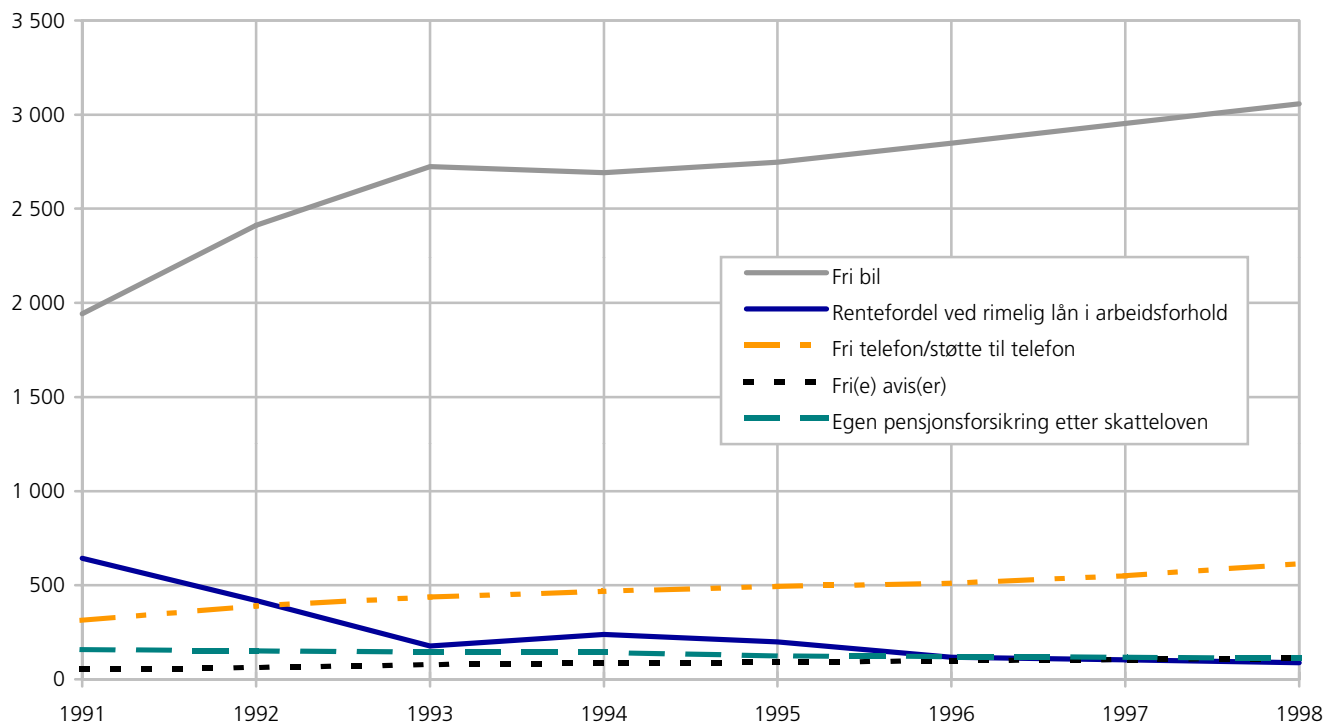
Fri(e) avis(er) vil si at arbeidsgiveren betaler avisabonnementet og at avisen(e) blir levert til den ansattes hjem. Som for fri telefon har også dette frynsegodet blitt mer vanlig blant norske arbeidstakere. Fra 1991 til 1998 ble antallet som mottok denne ytelsen doblet fra 33 000 til 67 000 personer. Fri telefon og fri avis er likevel frynsegoder som har liten økonomisk verdi for den enkelte ansatte med et gjennomsnittlig beløp på under 2 000 kroner.

Figur 1. Antall personer med ulike frynsegoder. 1991-1998

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

Figur 2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Millioner 1998-kroner. 1991-1998

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

... men firmabil gir størst inntektstillegg

Fordel ved fri bruk av arbeidsgivers bil er det frynsegodet som har størst skattemessig verdi for den ansatte. Antallet som nyter godt av dette godet har vært stabilt i perioden 1991-1998, rundt 50-60 000 personer, eller om lag tre prosent av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. Fordelen regnes ut fra bilens listepriis som ny og en standardisert kjørelengde på 10 000 km hvert år. I tillegg til denne standardiserte privatkjøringen vil arbeidstakeren bli beskattet for faktisk kjøring mellom hjem og arbeidssted. Den gjennomsnittlige fordelten av dette frynsegodet, målt i 1998-priser, har økt fra 32 900 kroner i 1991 til 51 000 kroner i 1998.

Rimelig lån fra arbeidsgiver og egen pensjonsforsikring etter skatteloven er naturalytelser som har minsket i popularitet de siste årene. Den skattepliktige fordelten av rimelig lån er beløpsdifferansen mellom en normalrentesats bestemt hvert år i statsskattevedtaket og lånets faktiske rente inkludert eventuelle gebyrer. På grunn av den generelle nedgangen i rentenivået i Norge etter 1992 er det blitt inngått færre slike lån i arbeidsforhold. Egen pensjonsforsikring etter skatteloven er et frynsegode som først får innvirkning for mottakeren etter endt yrkesliv. Ordningen fungerer på den måten at arbeidsgiveren innbetaler en avtalt årlig premie til et forsikringsselskap. Premien blir innberettet som skattepliktig fordel hvert år. Arbeidstakeren vil ved oppnådd pensjonsalder få utbetalt en årlig pensjon fra forsikringsselskapet. Populariteten til frynsegodene rimelige lån og egen pensjonsforsikring har nesten blitt halvert fra 1991 til 1998.

Tabell 1 viser videre at fritt arbeidstøystøtte til arbeidstøystøtte er ganske vanlig. I 1998 mottok 12,4 prosent av alle yrkesaktive dette godet sammenlignet med 11 prosent åtte år tidligere. Kjøp av aksjer til underkurs er derimot mindre utbredt. Den skattepliktige fordelten beregnes her ved å ta differansen mellom salgsværdien på kjøpstidspunktet og hva den ansatte faktisk betalte for aksjen(e). Antallet arbeidstakere som har kjøpt slike billige aksjer i egen bedrift har variert mellom 0,1 og 0,5 prosent av alle yrkesaktive personer 17 år og eldre. Verdien av dette frynsegodet blir derimot kun overgått av firmabil. Den gjennomsnittlige skattemessige verdien var 35 400 kroner i 1998. En annen type frynsegode som også kan nevnes i denne sammenhengen er aksjeopsjoner (ikke vist i tabellene). En slik opsjon betyr at arbeidstakeren har en rett, men ikke plikt, til å kjøpe aksjer til en avtalt pris i fremtiden. Før 1996 var dette et svært vanlig frynsegode, spesielt blant ledere i næringslivet. I 1994 mottok omkring 13 000 personer slike aksjeopsjoner, men i 1996 ble skattereglene skjerpet og antallet falt til 800 personer i 1998. Før 1996 kom mottakeren av opsjonen i skatteposisjon når vedkommende benyttet seg av den, men siden 1996 ble dette frynsegodet beskattet på selve tildelingstidspunktet. Fra i år er de gamle

Tabell 3. Gjennomsnittlig beløp for ulike frynsegoder. 1998-kroner. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991	1993	1996	1998
Fri bil	32 900	49 500	51 300	51 000
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	6 700	2 600	2 300	1 700
Fri telefon/støtte til telefon	2 100	2 000	1 800	1 900
Fri(e) avis(er)	1 600	1 600	1 600	1 700
Fritt arbeidstøystøtte til arbeidstøystøtte	1 100	1 000	900	800
Ulykkesforsikring og yrkes-skadeforsikring (merpremie)	400	400	400	500
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	26 600	26 100	35 400	35 400
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	14 400	15 200	16 100	17 200
Andre frynsegoder ¹	-	-	1 200	1 300

¹ Fra og med inntektsåret 1996 ble en rekke naturalytelser skilt ut fra kontantlønn, blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, medlemskap i helsestudio, betalt garasjeplass for arbeidstakers privatbil, gratis medlemskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc.

Kilde: SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

skattereglene igjen innført, men bare for ikke-børsnoterte opsjoner. Ett av argumentene i den politiske debatten var at dette skal gi arbeidsgiverne i IT-bransjen bedre muligheter til å rekruttere og beholde høyt kvalifisert personale ved å tilby dem slike opsjonsordninger.

Hvis vi forlater de individuelle frynsegodene og ser på det kollektive frynsegodet ulykkesforsikring, ser vi at denne ytelsen har økt klart siden 1991. I 1991 hadde omkring hver tredje ansatte en slik forsikringsordning betalt av arbeidsgiver. I 1998 var omtrent halvparten av alle ansatte dekket av denne ordningen. Den gjennomsnittlige skattemessige verdien av dette kollektive frynsegodet er derimot lav med 500 kroner i 1998.

Hvis vi ser på "andre frynsegoder" som vi tidligere har sagt omfatter en hel rekke ulike ytelser, så er det kun sammenlignbare tall tilbake til 1996. I det året hadde 57,6 prosent av arbeidstakerne et beløp innberettet på denne samlekode på lønns- og trekkoppgaven. Denne andelen hadde økt til 63,5 prosent i 1998. Selv om det totale beløpet innberettet kun utgjør 0,3 prosent av de totale lønnsutbetalinger viser det at svært mange norske arbeidstakere mottar en eller annen form for naturalytelse i sitt arbeidsforhold.

Ulikhet i fordelingen av frynsegoder blant yrkestilknyttede

Som vist over er det ved hjelp av Lønns- og trekkoppgaveregisteret mulig å identifisere en rekke frynsegoder, men noen av frynsegodene blir mottatt av svært få arbeidstakere. Formålet i dette avsnittet er å

Tabell 4. Andelen yrkestilknyttede med ulike typer frynsegoder. 1998

	Fri bil	Rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold	Fri telefon	Fri avis	Ulykkesforsikring og yrkesskade-forsikring	Andre frynsegoder	I alt
Alle	3	3	15	3	45	60	69
<i>Yrkesinntekt</i>							
<i>Desiler</i>							
1	1	0	1	0	24	31	37
2	1	1	2	1	35	48	53
3	1	1	4	0	39	48	56
4	1	1	5	0	42	57	65
5	1	1	6	0	47	65	73
6	1	3	10	1	49	69	76
7	2	3	15	2	52	70	79
8	3	5	22	3	53	70	81
9	6	3	33	7	53	72	83
10	12	7	51	19	60	70	82
Topp 5	16	8	54	22	60	69	79
<i>Sektor</i>							
Privat	5	3	16	5	38	43	55
Offentlig	0	2	13	0	57	87	90
<i>Kjønn</i>							
Menn	5	3	22	5	43	56	67
kvinner	1	2	7	2	48	65	70
<i>Utdanning</i>							
Ungdomsskole	2	2	8	1	38	52	60
Videregående	3	2	12	2	41	54	63
Univ./høyskole	4	3	24	6	57	77	84

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

se hva som kjennetegner mottakere av ulike typer frynsegoder.² Siden det nå er utvalget til Inntekts- og formuesundersøkelsen som er datagrunnlaget vil det for noen typer frynsegoder ikke være tilstrekkelig med observasjoner i utvalget til at en kan si så mye om fordelingen. Av denne grunn har vi her avgrenset oss til bare å se på de mest populære frynsegodene. I 1998 gjaldt dette fri bil, fri telefon, fri avis, rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold, ulykkes- og yrkesskade-forsikring og "andre frynsegoder".

Tabell 4 viser andelen yrkestilknyttede som mottar ulike frynsegoder etter kjennemerker som yrkesinntekt, utdanning, kjønn og sektor.

For å se på forskjeller i inntektsnivå har vi delt de yrkestilknyttede inn i ti like store grupper (desiler), sortert etter størrelsen på yrkesinntekten (summen av lønn og netto næringsinntekt). Første desil vil således være den tidelen med lavest yrkesinntekt, mens desil 10 er den tidelen med høyest inntekt. Tabellen viser også forekomsten av frynsegoder blant de 5 prosent med aller høyest inntekt.

Tabellen viser at forekomsten av frynsegoder øker med stigende yrkesinntekt. Klarest gjelder dette frynsegoder som fri bil, fri telefon, fri avis og rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold. Mens for eksempel 51 prosent av de yrkesaktive i den høyeste inntektsklassen (desil ti) hadde gratis telefon, var tilsvarende andel bare én prosent blant personene i den laveste inntektsklassen (desil én). Frynsegoder som ulykkes- og yrkesskade-forsikring og sekkeposten "andre frynsegoder" er også ulikt fordelt, men i mindre grad enn de andre frynsegodene. En viktig forklaring på dette er at disse frynsegodene er av en mer kollektiv art, dvs. at disse ytelsene gjerne omfatter alle ansatte i en bedrift. Både gruppelevs-forsikring og ulykkesforsikring er eksempler på slike ytelser.

Forskjellen mellom kollektive og individuelle frynsegoder kommer klarere til syne når vi ser på hvilken sektor arbeidstakerne befinner seg i. Sannsynligheten for å motta frynsegoder som fri bil og fri avis er mye større for arbeidstakere i privat sektor enn i offentlig sektor. Dette gjelder også for rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold og for fri telefon, men forskjellen er her mindre. Når det gjelder de kollektive ytelsene,

2 Populasjonen omfatter i tillegg til ansatte også selvstendig næringsdrivende. Dette har blitt gjort fordi svært mange selvstendige har lønnsarbeid ved siden av næringsvirksomheten.

så er forholdet imidlertid omvendt. Andelen med ulykkesforsikring betalt av arbeidsgiver er klart høyere blant ansatte i offentlig sektor, enn i privat sektor. Dette gjelder også for "andre frynsegoder". En viktig forklaring på dette er at de fleste stats- og kommuneansatte er dekket av ulike forsikringsordninger betalt av arbeidsgiver. Dette gjelder for eksempel gruppelevs-forsikring.

Som flere andre undersøkelser har dokumentert er det klare forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder sannsynligheten for å motta ulike frynsegoder (Ryen 1984, Kirkeberg 1994, Granqvist 1997). De ytelsene som var mest ulikt fordelt med hensyn til inntektsnivå og sektor, er også de ytelsene som er mest ulikt fordelt mellom kjønnene. Det er klart flere menn enn kvinner som mottar ytelse som fri bil, fri telefon og fri avis. På den andre siden er det flere kvinner enn menn som mottar de kollektive frynsegodene. Det er nærliggende å forklare dette ut i fra at mange kvinner arbeider i offentlig sektor. Siden menn mer hyppig mottar frynsegoder av størst skattemessig verdi, for eksempel fri bil, er det grunn til å anta at offisiell lønnsstatistikk undervurderer de faktiske lønnsforskjellene mellom kvinner og menn da denne statistikken kun tar utgangspunkt i kontantlønn.

Også når en ser på utdanningsnivået, finner en forskjeller i andelen som har frynsegoder. Sannsynligheten for å motta frynsegoder øker med utdanningslengden. Dette gjelder både for de individuelle og de kollektive frynsegodene. Trolig ville en få enda større forskjeller dersom en i tillegg til opplysninger om utdanningens lengde, også hadde opplysninger om yrkesansiennitet.

Noen få har mange frynsegoder

La oss nå se litt nærmere på hopningen av frynsegoder eller sagt med andre ord; er det slik at noen få personer mottar mange ulike frynsegoder? I tabell 5 ser vi igjen på de seks frynsegodene fri bil, fri telefon, fri avis, ulykkesforsikring, rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold og den tidligere omtalte posten "andre frynsegoder".

Som vist i tabellen var det 31,5 prosent av arbeidstakerne som ikke hadde noen av disse frynsegodene i 1998, men nesten 6 av 10 arbeidstakere mottok ett eller to av disse godene. Den skattemessige fordelingen utgjorde bare henholdsvis 0,7 og 0,9 prosent av yrkesinntekten til disse personene.

Som vi ser i tabellen øker hopningen av frynsegoder med yrkesinntekten. Arbeidstakere som mottok 5 eller 6 av de nevnte naturalytelsene hadde en gjennomsnittlig yrkesinntekt som lå 180 prosent høyere enn for de

Tabell 5. Hopning av frynsegoder. 1998

	Antall personer	Prosent	Gjennom- snittlig beløp frynsegoder	Gjennom- snittlig yrkesinntekt	Beløp for frynsegoder i prosent av yrkesinntekt
I alt	2 047 000	100,0	3 100	254 700	1,2
Ingen frynsegoder	643 800	31,5	-	211 500	-
Ett frynsegode	479 600	23,4	1 800	242 100	0,7
To frynsegoder	692 300	33,8	2 400	252 700	0,9
Tre frynsegoder	171 100	8,4	10 500	370 100	2,8
Fire frynsegoder	47 200	2,3	24 700	465 300	5,3
Fem eller seks frynsegoder	13 000	0,6	69 700	679 000	10,3

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

som mottar kun ett frynsegode. Kun 13 000 personer mottok 5 eller 6 slike goder i tillegg til sin kontantlønn. For disse relativt få ansatte utgjør frynsegodene mer enn 10 prosent av deres totale yrkesinntekt.

Virksomheter på inntektsfordelingen

Vi har tidligere vist at frynsegodene er skjevt fordelt blant den yrkesaktive befolkningen. De som har de høyeste kontantinntektene er også de som oftest mottar naturalytelse. I det neste avsnittet skal vi se om dette fører til større ulikhet i inntektsfordelingen.

Vi skal først se på hvilken betydning frynsegodene har på fordelingen av yrkesinntekt mellom yrkesaktive. Dette blir gjort ved at det presenteres to ulike desilfordelinger, én der frynsegoder inngår i yrkesinntekter og en annen der verdien av frynsegodene ikke er med. I tillegg presenteres Gini-koeffisienten, som er et summarisk ulikhetsmål.³ I analysen forutsetter vi at mottakeren av frynsegodet ikke ville ha fått kompensasjon i form av kontantlønn dersom frynsegodet falt bort.

Tabell 6 bekrefter at frynsegodene er ujevnt fordelt mellom de yrkesaktive. Når frynsegodene inngår i inntektsbegrepet, fører dette til at fordelingen av yrkesinntekt mellom de yrkesaktive blir noe mer ulik. Den tidelen av de yrkesaktive som hadde høyest inntekt i den fordelingen der frynsegodene ikke var med, disponerte for eksempel 21,9 prosent av all inntekt. I den fordelingen der frynsegodene inngår i inntekten, øker denne andelen til 22,3 prosent. Personene i toppen av fordelingen øker altså sin relative del av totalinntekten når en legger til frynsegodene. Vi ser også at ulikheten målt ved Gini-koeffisienten øker når frynsegodene er med. Utslagene er likevel ikke store, bare 1,5 prosent. Endringen i Gini-koeffisienten er dermed

3 Gini-koeffisienten varierer fra 0 til 1. Dersom G er lik 0 er all inntekt helt likt fordelt, mens G lik 1 betyr at én person eller én husholdning mottar all inntekt og de andre mottar ingenting. Desto større denne koeffisienten er, jo større er altså ulikheten i fordelingen.

Tabell 6. Fordelingen av yrkesinntekter når frynsegoder henholdsvis inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet. 1998. Prosent

	Yrkesinntekt uten frynsegoder	Yrkesinntekt inklusive frynsegoder
Desil		
1	3,5	3,4
2	5,3	5,3
3	6,8	6,7
4	7,9	7,9
5	8,8	8,8
6	9,6	9,6
7	10,6	10,5
8	11,8	11,7
9	13,8	13,8
10	21,9	22,3
Alle	100,0	100,0
Gini	0,265	0,269
Standardavvik	(0,003)	(0,003)

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

for liten til at vi med sikkerhet kan hevde at frynsegodene øker ulikheten i fordelingen av yrkesinntekt.⁴

Vi skal avslutningsvis se på hvilken betydning frynsegodene har på den generelle inntektsfordelingen for husholdninger. I motsetning til tabell 6 som viser den individuelle fordelingen av yrkesinntekter, ser vi nå på summen av alle typer inntekt som de ulike husholdningsmedlemmene bidrar med. Det vil si at i tillegg til yrkesinntekter omfatter inntektsbegrepet også kapitalinntekter og ulike typer av overføringer.

En viktig årsak til at husholdningsinntekten er interessant, er at denne type inntektsdata ofte blir benyttet i internasjonale sammenligninger. For eksempel inngår data fra den norske inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger i Luxembourg Income Study Database (LIS). Når Statistisk sentralbyrå overfører data til LIS, så inngår alle skattepliktige naturalytelser som del av lønnsbegrepet. Dette er imidlertid ikke tilfelle for alle andre land. Det er derfor av spesiell interesse å se om disse ytelsene, som altså er med i det norske datagrunnlaget, medvirker til å overvurdere inntektsulikheten i Norge.

Vi vil igjen foreta sammenligninger av to inntektsfordelinger der frynsegoder henholdsvis inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet. For å kontrollere for ulikheter i husholdningsstørrelse har vi justert husholdnings-

Tabell 7. Ulikhet i fordelingen av samlet husholdningsinntekt før skatt per forbruksenhet målt ved Gini-koeffisienter. Personer. 1998

	Eksklusive frynsegoder	Inklusive frynsegoder
Gini-koeffisient	0,315	0,316
Standardavvik	(0,002)	(0,002)

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

inntektene ved å ta i bruk såkalte forbruksvekter.⁵ I motsetning til de fleste internasjonale sammenligninger av inntektsfordeling benytter vi her inntekt før skatt. Siden frynsegoder er skattepliktig inntekt i Norge vil det være vanskelig å sammenligne fordelingen etter skatt uten å måtte ta hensyn til beskatningen av frynsegoder til hver enkelt skattyter som mottar naturalytelser av noe slag. En slik eksersis ligger utenfor denne artikkelen.

Med referanse til tabell 7 føler vi at vi er på trygg grunn når vi konkluderer at frynsegoder har en ubetydelig innvirkning på den generelle inntektsfordelingen. Vi ser at Gini-koeffisienten er nærmest uforandret selv om den ene fordelingen inkluderer og den andre ekskluderer den skattemessige verdien av frynsegodene. Siden vi tidligere har dokumentert at frynsegodene i stor grad blir mottatt av personer med høy personlig inntekt, er virkningene i fordelingen etter skatt trolig enda mindre enn før skatt. Årsaken til dette er at marginalsattesatsene på lønnsinntekt vil være relativt høye for personer med store lønnsinntekter. Vi vil derfor argumentere at med referanse til norske data, så utgjør ikke frynsegoder noe forstyrrende element ved internasjonale sammenligninger over inntektsfordeling. Trolig er det andre forhold som spiller langt større rolle ved slike sammenligninger (se f.eks. Aaberge, 1998).

Oppsummering og konklusjoner

Formålet med artikkelen er å gi en oversikt over utviklingen i og fordelingen av frynsegoder i Norge på 1990-tallet, og å se om frynsegodene er av et slikt omfang at de påvirker den generelle inntektsfordelingen.

Vi har vist at naturalytelser har blitt en stadig mer populær avlønningssform blant norske arbeidstakere i løpet av 1990-tallet, men at utviklingen har vært forskjellig for ulike typer ytelser. Mens for eksempel fri telefon har blitt et stadig mer populært frynsegode i perioden, ble det stadig færre arbeidstakere med rimelige lån i arbeidsforhold. På tross av økt popularitet så

4 Ved hjelp av standardavviket kan en beregne om endringene i G er utsagnskraftige eller ikke. Som en "tommelfingerregel" er det vanlig å beregne et intervall på +/- 2 ganger standardavviket til G for å få et 95 prosenters konfidensintervall. Først når intervallene til to koeffisienter ikke overlapper hverandre kan en si at forskjellen mellom de to koeffisientene er signifikante.

5 Vi har her benyttet "kvadratrotskalaen", dvs. at hvert enkelt husholdningsmedlem har fått tilordnet en inntekt lik husholdningsinntekten dividert på kvadratrotten av antall personer i husholdningen. Eksempelvis vil en husholdning bestående av fire personer måtte ha en samlet husholdningsinntekt som er dobbelt så stor som en enslig for å ha tilsvarende velferdsnivå.

tilsvarer naturalytelsene bare om lag én prosent av de totale lønnssummer som utbetales.

Frynsegoder er en avlønningsform som er ulikt fordelt blant norske arbeidstakere. Høyt utdannede menn i privat sektor med høy inntekt mottar oftere og mer frynsegoder, enn andre ansatte. Det er likevel forskjeller i fordelingen av ulike typer frynsegoder. Mens ulike typer forsikringer har en relativ jevn fordeling, er fri bil, fri telefon og fri avis klart skjeve fordelt blant de ansatte.

På tross av at det utbetales stadig mer i naturalytelser og at slike ytelser er ulikt fordelt mellom ansatte, så har slike ytelser likevel en beskjedent innvirkning på inntektsfordelingen. Dette gjelder fordelingen av yrkesinntekter, og i enda større grad fordelingen av husholdningsinntekt.

Hvorfor har så frynsegodene en så liten innvirkning på inntektsfordelingen? Vi har allerede påpekt en mulig årsak. De registrerte beløpene for naturalytelser baserer seg på den skattemessige verdien. Denne vil i mange tilfeller ligge lavere enn den økonomiske verdien den har for den ansatte. I tillegg så vil det være frynsegoder som fremdeles ikke er underlagt beskatning. Disse ytelsene vil ikke inngå i vårt datamateriale. Vi tror likevel ikke at tilgang til mer omfattende data vil endre vår konklusjon. Frynsegoder vil uansett utgjøre en relativt ubetydelig andel av de totale lønnsutbetalinger. Vi vil i stedet peke på at det norske skattesystemet ikke oppfordrer til bruk av slike ytelser, ettersom stadig flere frynsegoder som før var skattefrie nå har blitt skattepliktig inntekt.⁶ Ett unntak fra denne utviklingen gjelder, som tidligere nevnt, frynsegoder relatert til den voksende IT-industrien (opsjoner).

Referanser

Aaberge, Rolf (1998): Sampling Errors and Cross-Country Comparisons of Income Inequality. Discussion Papers No. 252. Statistics Norway.

de Wreede, W.J. (1999): "Social reporting: reconciliation of sources and dissemination of data. Task 1: Income statistics in the EU Member States". Socioeconomic Statistics Division, Statistics Netherlands.

Eurostat (1998): Recommendations of the Task Force on Social Exclusion and Poverty. Luxembourg.

Granqvist, Lena (1997): "Sidoförmåner - skilnader mellan kvinnor och män", i Persson, Kristina og Eskil Wadensjö (red.): *Kvinnors och mäns löner - varför så olika*. SOU 136:1997.

Harrison, Anne (2000): "The Reconciliation of Micro and Macro Concepts and Terminology". Paper prepared for the Fourth Meeting of the Canberra Group on Household Income Statistics, Differdange, Luxembourg, May 14-17, 2000.

ILO (1998): Resolution concerning the measurement of employment-related income. The Sixteenth International Conference of Labour Statistics. Geneva, 6-15 October 1998.

Kirkeberg, Mads Ivar (1994): Hvem får frynsegoder - og hvor mye. *Samfunnsspeilet* nr. 1. Statistisk sentralbyrå.

Kirkeberg, Mads Ivar og Jon Epland (2000): "The distribution of fringe benefits - the case of Norway", Paper presentert på den 26. General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth, Krakow, Polen, 27. august- 2. september 2000.

OECD (1998): "Income from employment: Concepts and Measurement". Working Party on Employment and Unemployment Statistics, Paris on 23rd and 24th March 1998

Ryen, Anne (1984): *Frynsegoder i norsk næringsliv*. Agder DH. Forskningsserien 6.

Weinberg, Daniel H. (2000): "Current Status of Countries". Paper prepared for the Fourth Meeting of the Canberra Group on Household Income Statistics, Differdange, Luxembourg, May 14-17, 2000.

⁶ Dette er en utvikling som fremdeles pågår. Blant annet har Finansdepartementet via rettsapparatet gjort forsøk på å få flyselskapene til å oppgi bonuspoeng til ligningsmyndighetene, men så langt uten å få medhold.